

Premikali meje in spravili zastavo na Triglav

Mojstranske veverice *O plezalskih legendah 60. in 70 let prejšnjega stoletja pripoveduje nova knjiga – Pustili pečat v gorskem reševanju*

V Treh Cinah so leta 1968 preplezali več zahtevnih smeri in na poti domov naleteli na Cortinske veverice. FOTO ARHIV JANEZA BROJANA

Mojstranske veverice so dve leti po tistem, ko so prejele priznanje **Planinske zveze Slovenije za življenjske dosežke v alpinizmu**, dobile svojo knjigo. Za imenom, morda bolj znanim v **alpinistični in plezalski srenji**, se skriva šesterica izjemnih **alpinistov**, ki so premikali meje v takratnem plezanju: Janko Ažman, Janez Brojan, Klavdij Mlekuž in Janez Dovžan ter pokojna Zvone Kofler in Miha Smolej. Splošni javnosti so znani po tem, da so bili med tistimi, ki so leta 1991 na Triglav nesli trobojnico in soustvarili simbolično podobo osamosvojitve Slovenije.

SIMONA BANDUR

Gorništvo je bilo za Mojstrančane del vsakdana, zlasti za četverico, ki si je naredila ime Mojstranske veverice in premikala meje v slovenskem **alpinizmu** v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. To obdobje je obravnavano tudi v še sveži knjigi, ki je izšla pri Planinski založbi. Imena, kakršno nosi tudi knjiga, si niso nadeli po spretnih živalicah, ampak so dobili navdih pri **alpinistih** iz soseščine, Cortinskih vevericah.

Spletla jih je mama

Bilo je leta 1968, ko so imeli člani prvotne četverice – Janko Ažman, Janez Brojan, Zvone Kofler in Klavdij Mlekuž – za sabo že kar nekaj pomembnih vzponov v Zahodnih Alpah, Durmitorju in seveda domačih gorah. Ko so se vračali s Treh Cin v Dolomitih, kjer so osvojili kar nekaj zahtevnih smeri, so se ustavili v Cortini d'Ampezzo, kjer so opazili vodniško pisarno tamkajšnjih veveric. »To so bili **alpinisti**, smučarji in delavci na terenu, ki so delali enako, kot smo delali pri nas. V njihovi vodniški pisarni smo videli znak veverice, izvezen na levem rokavu rdečega puloverja,« je strnil spomine 81-letni Klavdij Mlekuž, najstarejši iz družine. Tako po Cortinskih vevericah niso povzeli le imena, ampak tudi podobo. Dogovorili so se tudi, da se lahko v njihove vrste pribjete le nekdo, ki je preplezal najmanj pet zahtevnih smeri doma in najmanj dve zahtevni v tujini. To sta bila leta 1972 samo še Janez Dovžan in Miha Smolej – čeravno iz Dovjega.

Prepoznavne rdeče puloverje z belimi vevericami jim je spletla mama Janeza Brojana, poslednji od šestih je bil včeraj tudi na predstavitvi knjige v **Slovenskem planinskem muzeju** v Mojstrani, skupaj s plezalsko opremo, kakršno je danes mogoče videti le še pri kakem

zbiratelju ali v muzeju.

Časi, ko so se kalili in lezli v zahtevne smeri, so bili drugačni, so pripovedovali možje iskrivega in dobrohotnega pogleda, ki je izdal, da so še vedno dobri prijatelji. Plezali so z navadnimi vrvmi, plezalskih pasov še ni bilo, zato so se morali znajti, in tako je Zvone Kofler, ki je bil tudi dober mizar, izdelal »dilco«, ki so jo v dolgih smereh uporabljali namesto pasu. To je bil tudi čas, ko so delali še ob sobotah, zato so imeli le en dan v tednu na voljo za plezanje. Kljub temu so v desetletju in pol nanizali lepo število izjemnih vzponov ter še več lepih, a tudi težkih spominov.

Mojstranske veverice so bile zelo zgodaj pri gorskih reševalcih; to je bilo nekako samoumevno za tiste, ki so bili večji plezanja, saj je reševalcev takrat primanjkovalo. Često so reševali, tudi ko so bili na turah ali so se vračali z njih.

»Toliko nesreč in toliko smrti, tega ne poza biš. Ponoči, ko ne morem spati, v mislih še vedno potujem po stenah kjer smo koga reševali,« je opisal Mlekuž.

Prvi Slovenec nad 8000 metri

Najtežji so bili trenutki, ko so izgubili tovariše. Ena od prelomnih odprav Mojstranskih veveric je bila v Pakistan. S to odpravo so še pred odhodom aprila 1971 prišli na naslovnico *Dela*. Na pot so se odpravili z avtomobili in izposojenim Tamovim tovornjakom, odpravo je spremljal tudi fotoreporter Joco Žnidaršič. Približno dva meseca pozneje so v *Delu* poročali, da sta Janko Ažman in Zvone Kofler uspešno opravila vzpon po prvenstveni smeri sedemtisočaka Istor-o-Nal v pakistanskem delu pogorja Hindukuš. A med sestopom sta na ledišču zdrsnila, Ažman se je pri tem poškodoval, zato so mu pri vrnitvi pomagali tovariši. Kofler je sestopil sam, a usoda ga je ujela drugje. Blizu Kabula se je zgodila huda prometna nesreča, v kateri je bil tako poškodovan, da je 1. julija umrl v bolnišnici v Kabulu.

Izguba ni bila velika le za veverice in slovensko plezanje, ampak tudi za njegovega splezalca Janka Ažmana. »Bila sva najboljša prijateljca, skoraj sosedca, mladost sva preživela skupaj in skupaj preplezala vse zahtevne smeri. Bil je zelo

dober plezalec, znal je preceniti nevarnosti,« se je spomnil. Ažman si je utrl pot med plezalske legende tudi z zgodovinskim podvigom. Leta 1972 je bil namreč v odpravi na Makalu (8463 metrov) v navezi z Matijo Malešičem prvi Slovenec, ki je premagal magično mejo 8000 metrov in priplezal do 8200 metrov. Že takrat so Slovenci navdušili mednarodno javnost in celo Reinholda Messnerja, ki je menda izjavil: »Če so Jugoslovani prišli tako daleč, bomo tudi mi.«

Poskušali so, toda leta 1975 je uspelo našim **alpinistom**, med njimi je bil tudi Ažman, ki je tokrat v navezi z Nejcem Zaplotnikom dosegel vrh Makaluja, in to po zahtevni prvenstveni smeri, ki so jo začeli leta 1972. Dva dni pred njima sta stala na vrhu Stane Belak - Šrauf in Marjan Manfreda - Marjon, dva dni za njima Viki Grošelj in Ivč Kotnik, dan pozneje še Janez Dovžan.

Trideset let pozneje so se člani odprave pod Grošljevim vodstvom znova odpravili po poteh himalajske mladosti in takrat že »sami stari dedci«, kot je dobrovoljno dejal 79-letni Ažman, osvojili Ama Dablam (6812 metrov). V odpravi je bil seveda tudi Janez Dovžan, član Mojstranskih veveric z napačo, kakor se je pošalil včeraj, saj sta se jim z Miho Smolejem pridružila pozneje – pa še z Dovjega. »Mojstranske veverice so naju vpeljale v **alpinizem**. Bile so nama vzor, zato sva bila izjemno ponosna, ko sva se jim pridružila in lahko naročila rdeča puloverja z veverico pri Brojanovi mami,« se je spomnil 80-letni Dovžan. S Smolejem sta bila leta 1973 prva Slovenca, ki sta preplezala mogočno steno El Capitana.

Največja zgodba slovenskega alpinizma

Dovžan je poleg z izjemnimi vzponi, med drugim na Kangbačen in Makalu v letih 1974 in 1975, zgodovino zaznamoval z »največjo zgodbo slovenskega **alpinizma**,« kakor se imenuje eno od podglavij v knjigi. Po vzponu po južni steni Makaluja, ki ga je dosegel v močnem vetru, se je z zadnjimi močmi in brez kisika vrnil po tovariša Zorana Bešlina, že podhlajenega in povsem odsotnega. »Zvlekel sem ga do vrvi, ga pripel. Počasi, dva dni, sva se spuščala do podstene. Rešila ga je kisikova jeklenka, ki je ostala na višini 7500 metrov. Ne vem, kako je preživel viharo noč na prostem na 8400 metrih, in ne vem, kako sva skoraj tri dni zdržala nad 8000 metri brez dodatnega

kisika in podhranjena. Odrešitev sta bila Janko in zdravnik Damijan Meško, ki sta nama prišla naproti,« se je spomnil Dovžan in skromno dodal: »Vsak od reševalcev iz Mojstranških veveric bi storil podobno.«

V slovenskem gorskem reševanju je pomembno sled pustil zlasti Janez Brojan, o katerem je mogoče prebrati, da so mu še kot dojenčku namesto ropotuljice v zibelko dali šop klinov, ko je zajokal. Njegov oče je bil namreč odličen **alpinist**, gorski reševalec in ustanovni član društva GRS Mojstrana, njen načelnik je bil 26 let tudi sin. Je tudi tisti Slovenec, ki je z Mitjem Koširjem in Francijem Mrakom marca 1973 kot prvi v zgodovini smučal z vrha Triglava, in tisti, ki je poskrbel, da se bomo za vselej spominjali trobojnice na vrhu Triglava, ko se je Slovenija osamosvajala. On pa se rad spomni, kako je bilo treba improvizirati z baklami na vrhu, da so ustvarili ravno pravišnji ambient za snemanje očaka v mraku. »Tako je šla v svet krasna fotografija, bakle so kljub močnemu vetru gorele na vrhu Triglava.« Tudi tokrat jih je, s helikopterja, ovekovečil legendarni *Delov* fotoreporter Joco Žnidaršič.

Brojan je leta 1991 postal inštruktor letalskega reševanja, ob tragični nesreči nad Okrešljem je napisal priročnik letalskega reševanja. Leta 1998 je kot prvi Slovenec prejel italijansko priznanje targa d'argento za požrtvovalno in humanitarno delo.

Bili so aktivni državljani

Skozi življenje, podvige in doživetja Mojstranških veveric se je zadnje leto z njimi sprehajal Vladimir Habjan, ki je knjigo uredil in napisal kronološki pregled. Med Habjanom, sicer tudi avtorjem številnih gorniških knjig in že 24 let urednikom *Planinskega vestnika*, ki prav letos praznuje 130-letnico, in vevericami se je spletla prijateljska vez, obogatena z marsikatero dolgo debato, kot je bilo slišati. »Njihova veličina je v tem, da so aktivni državljani. Približno deset let so bili aktivni plezalci, potem so delali na področju vzgoje in izobraževanja ter prispevali k skupnosti. So dokaz, da lahko ima družba veliko **alpinizma**. Predvsem pa med sabo niso tekmovali, ampak so sodelovali, kar je posebno pomembno za današnji čas,« je poudaril Habjan.

● Festival I gorniškega filma

O Mojstranških vevericah bo mogoče več slišati tudi na

predavanju, ki bo 17. februarja v okviru 19. Festivala gorniškega filma.

Zvoneta ne bi mogel nihče nadomestiti. Njegova smrt ni bila velika izguba le za GRS in Mojstranske veverice, ampak tudi za vso Mojstrano, saj je bil dober na vseh področjih.

JANKO AŽMAN

Tako je šla v svet krasna fotografija, bakle so kljub močnemu vetru gorele na vrhu Triglava.

JANEZ BROJAN

Zadnji primerek hrani Klavdij Mlekuž. FOTO VLADIMIR HABJAN

Veverice (z leve Janko Ažman, Klavdij Mlekuž, Zvone Kofler, Janez Brojan) leta 1968 v puloverjih, ki jim jih je spletla mama Janeza Brojana. FOTO POLDE KARLIN/ARHIV [PLANINSKEGA VESTNIKA](#)

Spomini, zbrani v knjigi, so razveselili tudi člane nekdanjih Mojstranških veveric: Janeza Dovžana, Janeza Brojana, Janka Ažmana in Klavdija Mlekuža. FOTO MANCA OGRIN

Vozni park odprave v Hindukuš leta 1971 FOTO ARHIV JANEZA BROJANA